

"Su, beş mîzaçlı hastalara göre nasıl beş hüküm alır, söyle ki: Birisine, hastalığının mîzâcına göre, su, ilâçtır; tıbben vâcibdir. Diğer birisine, hastalığı için zehir gibi muzırdır;.." Tüm mezheplerdeki içtihat farklılıkları için bu kural geçerli mi?

İslamiyet'teki mezheplerin farklı oluşunun hikmeti nedir?

Çeşitli kesimler tarafından gündeme getirilen konulardan biri de **"mezhep"** meselesidir. Mezhep meselesi bir taraftan İslam'da bir ayrılık unsuru gibi gösterilmeye çalışılırken, diğer taraftan bir takım demagogilerle saf zihinler bulandırılmak istenmektedir. Meselenin üzerine biraz eğildiğimiz zaman mezheplerin bir ihtiyaçtan doğduğu, hiç bir zaman ihtilaf unsuru olmadığı anlaşılacaktır.

İtikat ve **amel** diye iki kısımdan meydana gelen İslam dininde, mezhepler, ameli (pratikte yaşanan) kısımları konu edinir. Birden fazla mezhebin meydana gelmesi, nazari prensiplerin mezhep imamlarınca farklı anlaşılmasından ileri gelmiştir.(1)

Mezheplerin Doğuşu:

Peygamber (asm.) Efendimize kadar itikadi noktalarda aynı olan şeriatlar teferruat kısımlarında değişerek gelmiş, hatta bir asırda ayrı ayrı kavimlere ayrı şeriatlar gönderilmiştir. Ancak Peygamber (asm.) Efendimizle birlikte daha başka şeriatlara ihtiyaç kalmamış ve onun dini bütün asırlara kafi gelmiştir. Fakat teferruat meselelerde bir takım mezheplere ihtiyaç kalmıştır. Hak mezheplerin imamları bu vazifeyi hakkıyla yerine getirmişler ve insanoğlunun bütün ihtiyaçlarına cevap vermişlerdir. Peygamber (asm.) Efendimiz bir mucize olarak bu imamların geleceklerini ve büyük bir vazife yapacaklarını daha bunlar gelmeden haber vermiş ve bu mümtaz şahsiyetler de yapmış oldukları hizmetlerle Resulullah (asm.) Efendimizi fiilen tasdik etmişlerdir...

İslam mezhepleri *-bir iki cüz'i mesele hariç-* hiç bir zaman iç harp ve karışıklıklara yol açmamış ve bu mezheplerin imamları da birbirine daima saygılı olmuşlar, birbirlerini ret ve inkar etmemişlerdir. Ayrıca bir mezhep tesis etmek niyetiyle ortaya iddialı bir şekilde çıkmamışlar, daha sonra bir araya toplanarak bir mezhep haline getirilen içtihatlarını zaman ve ihtiyaç anında ortaya koymuşlardır.

Mesela: İmam-ı Azam (H. 80-150) bir hadise ile ilgili olarak fetva verdikleri zaman,

"Bu Numan bin Sabit'in (İmam-ı Azam) reyidir. Çıkarabildiğimiz

reylerin en güzeli budur. Kim bundan daha güzelini ileri sürerse, doğruya daha yakın olan odur.” derdi.

İmam Malik (Maliki mezhebi kurucusu. H.93-179),

“Ben bir beşerim. Bazen hata, bazen de isabet ederim. Bu sebeple benim rey ve içtihadımı inceleyiniz. Kitap veya sünnete uygun bulursanız, kabul ediniz, bulmazsanız reddediniz.” demiştir.(2)

Hanbeli mezhebi kurucusu İmam-ı Hanbeli (H. 164-241) ve İmam-ı Şafii Hazretleri (H. 150 - 204) de hiçbir zaman iddialı konuşmamışlar ve meslektaşlarını rencide edici sözler söylememişlerdir. Daha sonra bu büyük insanların rey ve içtihatları talebeleri ve alimler tarafından bir araya getirilerek Müslümanların gönül huzuru içerisinde ibadet yapmaları temin edilmiştir.

Hak birden fazla olur mu?

Bir zamanlar gazete sütunlarından Müslümanlara meydan okurcasına sorulan ve halen köşe bucağı tekrarlanan bir soru vardır: **“Hak bir olur; nasıl böyle dört mezhebin ayrı ayrı, bazen birbirine zıt hükümleri hak olabilir?”**

Bu soruya Bediüzzaman Said Nursi Hazretleri özetle şu cevabı verir:

“Bir su, beş muhtelif mizaçlı hastalara göre beş hüküm alır. Önemli miktarda su kaybeden bir hastaya su içmesi vaciptir, şarttır. Yeni ameliyattan çıkmış bir hastaya zehir gibi zararlıdır. Tıbben ona haramdır. Diğer bir hastaya kısmen zararlıdır; su içmek ona tıbben mekruhtur. Diğer birisine zararsız menfaat verir, tıbben ona sünnettir. Diğer birisine de ne zarardır ne de menfaattir. Tıbben ona mübahtır afiyetle içsin...”

"İşte burada hak taaddüt etti, birden fazla oldu. Beşi de haktır. 'Su yalnız ilaçtır, yalnız vaciptir, başka hükmü yoktur.' denilebilir mi?"

İşte bunun gibi İlahi hükümler mezheplere uyanlara göre değişir. Hem hak olarak değişir ve her biri de hak olur, maslahat olur.

Birbirinden farklı gibi görünen mezheplerdeki teferruat meselelerinin hangisini ele alsak, imamların dayandıkları noktaların hak ve hakikat olduğunu görebiliriz. Bu hususta İmam Şarani Hazretleri "Mizan" isimli bir eser yazmış, mezhep imamları arasında bir mukayese yaparak hangi hükmü nasıl anladıklarını ortaya koymuştur.

Bir misal:

Mezhep imamları İslami meselelerde değil, uygulanış tarzında kendilerine göre haklı sebeplerle ihtilaf etmişlerdir. Mesela abdest alırken başa meshetmekte bütün imamlar ittifak etmişlerdir. Ancak meshin tarzında ve miktarında ihtilaf etmişlerdir.

Abdesti bizlere farz kılan Rabbimizin, "**Başınıza meshediniz.**" emri "**bi ruusikum**" ibaresiyle gelmiştir. Dillerin en zengini olan Arapça'da çeşitli kelimelerin başına gelen "**b**" harfi, bazen "*güzelleştirmek*", bazan "*bazı*" manasını vermek, bazen de "*bitiştirmek*" manasını vermek için gelir. Abdest ayetinin "**ruusiküm**" kelimesinin başına gelen "**b**" harfini mezhep imamlarının her biri ayrı manada anlamışlar ve bundan farklı bir uygulama ortaya çıkmıştır.

Bunun içindir ki **İmam-ı Malik Hazretleri:** "*Başına meshederken, başın tamamı meshedilmelidir. Zira buradaki 'b' harfi kelimeyi güzelleştirmek için gelmiştir. Kendi başına bir manası yoktur.*" der.

İmam-ı Ebu Hanife Hazretleri ise: "*Bu 'b' bazı manasına gelen 'b'dir. Başın bir kısmı meshedilse kafi gelir.*" der.

İmam-ı Şafii Hazretleri ise: "*Bu 'b' bitişmek manasına gelen 'b' dir. Sadece elin başa bitişmesi, birkaç kıla değmesi kifayet eder, mesh tamam olur.*" der.

Hâl böyle olunca mezhep imamlarının her birinin hak yolda oldukları, teferruattaki ayrılık gibi görünen hükümlerin bir ihtilaf konusu olmadığı kendiliğinden ortaya çıkar ve kötü maksatlı olanların iddialarını havada bırakır...

Dipnotlar:

(1) bk. Mektubat, Yirmi Dokuzuncu Mektup Dokuzuncu Kısım, s.449.

(2) bk. Hayreddin Karaman, Fıkıh Usulü, 33.

(Prof.Dr. Alaaddin Başar)